

6. ZABYTKOWY PARK PRZYPALACOWY

Wraz z przedstawionym wcześniej pałacem hr. Arnolda St. Genois d'Anneaucourt nierozdzielna całość stanowi zabytkowy park przypałacowy uznany w całości jako pomnik przyrody. O jego wartości stanowi zarówno liczba gatunków drzew i krzewów tam się znajdujących, jak i całość układu kompozycyjnego parku.

Położone w centrum wsi założenie pałacowo-ogrodowe obejmujące powierzchnię 6 ha powstało na kanwie wcześniejszego geometrycznego układu barokowego. W obecnej swej postaci stanowi ogród krajobrazowy klasycyzujący z XIX wieku. Ogród ten łączy w sobie regularny układ ogólnej kompozycji przestrzennej ze swobodnie kształtowanymi i charakterystycznymi dla stylu krajobrazowego grupami drzew samotników, przebiegiem alejek spacerowych (fot.19.) i elementami wodnymi (strumienie). Pałac usytuowany w kierunku wschód-zachód, stanowiąc centrum układu przestrzennego, dzieli park na dwie części - wschodnią i zachodnią. Zachowana została główna os kompozycyjna ogrodu przebiegająca w kierunku wschód-zachód, wytyczona przez aleje i oficyny od wschodu, oraz przez samotnika (dawniej prawdopodobnie buk pospolity), obecnie wierzba płacząca w "salonie" ogrodowym od zachodu. Os ta krzyżuje się z osią poprzeczną wyznaczoną przez oficyny. Na terenie ogrodu można odnaleźć ślady nieregularnych boskietów. Najistotniejsze roślinne elementy kompozycyjne stanowią potężne rodzime drzewa samotniki rosnące już na tym terenie przed założeniem ogrodu

geometrycznego, bądź też stanowiące pozostałość tego ogrodu. Znaczącą rolę w kompozycji pełnią również egzoty dosadzone przez Maurycego St. Genois w okresie panowania stylu krajobrazowego. Wszelkie zmiany jakie zachodziły w około 200 letniej historii obiektu, a szczególnie te z ostatniego okresu (budowa nowych obiektów - internat, stróżówka, basen kąpielowy, wyodrębnienie pewnych części parku do pełnienia innych funkcji niż pierwotnie zamierzone) przyczyniły się do częściowego zatarcia pierwotnego układu kompozycyjnego.

Na terenie parku, obecnie przy Państwowym Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, zinwentaryzowano 598 drzew i krzewów. W tym 576 to drzewa i krzewy liściaste, a tylko 22 sztuki - iglaste. Oznaczono 40 gatunków drzew i krzewów (w tym drzew liściastych 24 gatunki, krzewów liściastych 11 gatunków, a 5 gatunków to drzewa iglaste), z czego 25 to gatunki pochodzenia rodzimego, a 15 pochodzenia obcego. W obydwu tych grupach znajduje się wiele cennych i ciekawych gatunków. Znaczną przewagę liczbową uzyskały gatunki pochodzenia rodzimego, a wśród nich najliczniejszą grupę stanowi lipa drobnolistna (157 sztuk), klon pospolity (78 sztuk), klon jawor (46 sztuk) oraz dąb szypułkowy (36 sztuk). W parku występują też pojedyncze okazy dendroflory, to głównie gatunki egzotyczne i odmiany gatunków rodzimych o charakterze dekoracyjnym. Brzoza brodawkowata, topola biała - to gatunki dekoracyjne przez cały rok dzięki swej pięknej, białej korze. Ciekawą korę posiada również grab pospolity - szarą poprzecinaną ciemnymi smugami na całej swej długości oraz buk pospolity - popielata, głęboka, aksamitna. Duże zainteresowanie wśród zwiedzających budzą buki w odmianie

purpurowej, które oprócz dekoracyjnej kory posiadają piękne, czerwone przez cały okres wegetacyjny, liście. Nie mniej ciekawym gatunkiem jest platan klonolistny, ze swą łuszczącą się korą, kolczastymi owocostanami i klapowatymi liśćmi. Tulipanowiec amerykański to gatunek o liściach w niespotykanym kształcie i z podobnymi do tulipanów kwiatami. Drzewa o dekoracyjnym pokroju to: dąb szypułkowy, odmiana stożkowa (fot.17.) i wierzba biała, odmiana płacząca, usytuowana tuż obok pałacu, pięknie kontrastujące z pokrojem innych drzew. Na uwagę zasługuje także: dąb czerwony o pięknie wybarwiających się jesienią liściach oraz dąb szypułkowy o złotych liściach, który w zielonej masie sąsiadujących dębów tworzy piękną złotą plamę wiosną i latem. Jedyne egzemplarze gatunku gledicja trójcierniowa, rosnące przy głównej bramie wjazdowej osrodka jest niewątpliwie pięknym akcentem tego miejsca. To okazałych rozmiarów drzewo o ładnym pokroju jest szczególnie dekoracyjne jesienią, kiedy to przebarwia swoje liście na kolor intensywnie złoty. Drzewo to podczas zimowych miesięcy powinno być udekorowane oryginalnymi dużymi strakami, których jednak nie zaobserwowano w ostatnich latach. Jaslinowiec wonny, lilak pospolity, różanecznik złoty to krzewy sezonowo dekoracyjne - wiosną, gdy pokrywają się różnokolorowym pachnącym kwieciem. Piękne fioletowe kwiaty posiada różanecznik katawbijski, który dodatkowo przez cały rok dekoracyjny jest ze swych skórzastych, ciemnozielonych i błyszczących liści. Jesienią na krzewach derenia jadalnego dojrzewają podobne do małych sliwek czerwone, jadalne owoce.

Spośród wszystkich inwentaryzowanych drzew 44 sztuki uznano za okazy o charakterze pomnikowym. Do tej grupy drzew należy: buk pospolity (4 sztuki), dąb szypułkowy (8 szt.), grab pospolity (1 szt.), klon pospolity (1 szt.), lipa drobnolistna (3 szt.), lipa wielkolistna (2 szt.), topola biała (1 szt.) i wiąz górski (6 szt.). Tak duża ich liczba na niewielkim terenie świadczy o tym, jak cennym obiektem jest park w Jaworzu. Na szczególną uwagę i opiekę zasługują okazy najstarsze - dąb szypułkowy odmiana stożkowata - jedyny okaz w całym parku, buki pospolite w odmianie purpurowej, których są 4 egzemplarze, wiązy górskie, których wymiary obwodu przekraczają 500 cm, lipa wielkolistna o obwodzie 440 cm i pozostałe nieco mniej okazałe, ale równie piękne dęby, jesiony, lipy, klony, wiązy i grab.

Zestawienie drzew wg klas grubości pozwala nam orientacyjnie oszacować wiek drzewostanu. Najwięcej drzew znajduje się w grupie od 61 do 120 cm obwodu pnia mierzonego na wys. 130 cm, co wskazywałoby na to, że przewagę w drzewostanie mają drzewa stosunkowo młode. Wyższe klasy to drzewa powyżej 120 cm obwodu są mniej liczne. Klasa starodrzewia (powyżej 300 cm) zawiera aż 44 sztuki, co stanowi 7,7% wszystkich drzew. Dane te świadczą o tym, że w parku dominują już drzewa młode, ale liczne zachowane są również okazy wiekowe o wymiarach pomnikowych (Głowacz 1985).